

Erityispedagogiikan koulutus Kommunikaatiokurssin luento 2010

Dosentti Elina Kontu

Kielen oppimisen perusta on

vuorovaikutus (Launonen, K. 2007.

Vuorovaikutus, riskit ja tukeminen kuntoutuksen keinoin)

- Kielelliset taidot mahdollistavat monipuolisen viestinnän – varhaisen vuorovaikutuksen taidot tietoisiksi
- Teoriat suuntaavat näkökulmaa:
 - Synnyttävät ja ympäristötekijät; näiden yhteistulos
 - Nativistinen, käyttäytymisanalyttinen (Skinner), kielen ilmaantumisen malli (Elman)
 - Sosiaalis-konstruktivistinen perinne (Vygotski)
 - Ekologiset teoriat (Bronfenbrenner)

Lapsi ja aikuinen virittyvät toisiinsa

- Kiinnityssuhde ja varhainen vuorovaikutus – vuorotteleva toiminta (tulkinta, ylitulkinta, heijastaminen, mukautuminen, tukirakenteet)
- Jäsentyneet ja eriytyneet ilmaukset, alussa eivät tietoisia
- Katse- ja ääntelykontakti
- Aktiivisuuden säätely; säännöllisyys, ennakoitavuus, jäljittely

Jaettu tarkkaavuus

- Esittävät eleet: tavoittelu, näyttäminen, antaminen, osoittaminen (kaksisuuntaisen viestinnän kyky ja syy-seuraus-suhteen ymmärtäminen)
- Triadinen vuorovaikutus
- Johtaa jaetun viestintäjärjestelmän muotoutumiseen
- Kielen käyttöön liittyvät mallit keskeisiä

Lapsen varhainen kielen (puheen)

kehitys (Joko se puhuu? Kielenkehityksen vaikeudet varhaislapsuudessa, 2004. Toim. Siiskonen ym.)

- Yksilöllisyys
- Kielen kehittymistä tarkastellaan rakennetasoisesti
 - Fonologia (foneemi – merkitystä erottava tehtävä)
 - Morfologia (kielen pienin yksikkö, jolla on merkitys)
 - Syntaksi (lauseoppi)
- Eri rakennetasojen hallinta välttämätöntä

ÄÄNTEIDEN OPPIMINEN

- Perustana puheen kuuleminen
- Lapsi erittelee ja etsii säännönmukaisuuksia kuulemastaan
- Ääntely
 - Maiskuttelua, itkua, yskimistä, aivastelua
 - Vähitellen alkaa muistuttaa jotakin äännettä
 - Kiljahdukset, murinat, puhinat

Jokeltelu

- Äänteiden jäljittelyä
- Konsonanttien ja vokaalisarjojen toistamista
 - ma-ma-ma, ba-ba,ba
- Tavujen yhdistämistä
 - mapa, maga
- Aikuinen antaa merkityksiä ja vahvistaa jokeltelua

Varhaisen kielen kehityksen eteneminen

- Kielen ymmärtäminen (ensimm. ikävuoden lopulla)
- Kommunikatiivisten eleiden tuottaminen
- Sanojen / kielen tuottaminen
 - Edellyttää:
 - Taitoa ymmärtää sanan merkitys
 - Sanan ääntäminen
 - Taitoa käyttää sanaa kommunikaation välineenä

Sanojen tulkinta on yhteydessä

- Havaintoihin, ajatteluun, muistiin
- Tietoon ympäristöstä
- Sanastoon

YMMÄRRYS KIELEN SOSIAALISESTA LUONTEESTA

Representaatio – sanat esittävät ilmiöitä ja käsitteitä

Lapsen sanaston kehittyminen

- Ensin substantiivit ja verbit (n. 2 v.)
- Adjektiivit, pronominit, partikkelit (n. 2,5-)
- Ensin ilmaisut ovat tilannesidonnaisia
- Lauseiden yhdistäminen vaatii lapselta:
 - Erottelu- ja yhdistelytaitoa
 - Suunnitelmallisuutta

Kielen oppiminen tapahtuu kommunikaatiosuhteissa aikuisen kanssa

- Aikuinen muuntaa kielellisiä ilmaisujaan
 - Lyhyet, yksinkertaiset lauseet, tapahtumien kertaaminen, sanojen toistaminen, asioiden ja esineiden nimeäminen, äänenpainojen ja –sävyjen erilaisuus
 - Elekielen läheisyys ja liikkeet laaja-alaisempia ja kestoaltaan pitempiä

TAIVUTUSMUOTOJEN OMAKSUMINEN

- Etenee askeleittain
- Lapsi muokkaa kieltä itsenäisesti ja soveltaa oppimiaan taivutusmuotoja
- 2 v. puhe preesensissä
- 3 v. adjektiivit mukaan
- 4 v. sijaintia ja paikkaa osoittavia määreitä
- 5 v. hallitsee taivutusmuodot, vertailun

NARRATIIVISEET TAIDOT

- Tarinoiden kerronta alkaa 2-3 v.
- Yhteydessä lukutaidon oppimiseen
 - Tarinan rakenteen hahmottaminen, muistista palauttaminen, aikamuotojen löytäminen
- Kirjaa luettaessa ei pelkästään nimetä ja todeta vaan palautetaan mieleen lapsen omia kokemuksia ja verrataan niitä esillä oleviin

Lapsen varhainen kielenkehitys

- Yksilöllisyys
- Kielen kehittymistä tarkastellaan rakennetasoisesti
 - Fonologia (foneemi – merkitystä erottava tehtävä)
 - Morfologia (kielen pienin yksikkö, jolla on merkitys)
 - Syntaksi (lauseoppi)
- Eri rakennetasojen hallinta välttämätöntä

ÄÄNTEIDEN OPPIMINEN

- Perustana puheen kuuleminen
- Lapsi erittelee ja etsii säännönmukaisuuksia kuulemastaan
- Ääntely
 - Maiskuttelua, itkua, yskimistä, aivastelua
 - Vähitellen alkaa muistuttaa jotakin äännettä
 - Kiljahdukset, murinat, puhinat

Jokeltelu

- Äänteiden jäljittelyä
- Konsonanttien ja vokaalisarjojen toistamista
 - ma-ma-ma, ba-ba,ba
- Tavujen yhdistämistä
 - mapa, maga
- Aikuinen antaa merkityksiä ja vahvistaa jokeltelua

Varhaisen kielen kehityksen eteneminen

- Kielen ymmärtäminen (ensimm. ikävuoden lopulla)
- Kommunikatiivisten eleiden tuottaminen
- Sanojen / kielen tuottaminen
 - Edellyttää:
 - Taitoa ymmärtää sanan merkitys
 - Sanan ääntäminen
 - Taitoa käyttää sanaa kommunikaation välineenä

Sanojen tulkinta on yhteydessä

- Havaintoihin, ajatteluun, muistiin
- Tietoon ympäristöstä
- Sanastoon

YMMÄRRYS KIELEN SOSIAALISESTA LUONTEESTA

Representaatio – sanat esittävät ilmiöitä ja käsitteitä

Lapsen sanaston kehittyminen

- Ensin substantiivit ja verbit (n. 2 v.)
- Adjektiivit, pronominit, partikkelit (n. 2,5-)
- Ensin ilmaisut ovat tilannesidonnaisia
- Lauseiden yhdistäminen vaatii lapselta:
 - Erottelu- ja yhdistelytaitoa
 - Suunnitelmallisuutta

Kielen oppiminen tapahtuu kommunikaatiosuhteissa aikuisen kanssa

- Aikuinen muuntaa kielellisiä ilmaisujaan
 - Lyhyet, yksinkertaiset lauseet, tapahtumien kertaaminen, sanojen toistaminen, asioiden ja esineiden nimeäminen, äänenpainojen ja –sävyjen erilaisuus
 - Elekielen läheisyys ja liikkeet laaja-alaisempia ja kestoaltaan pitempiä

TAIVUTUSMUOTOJEN OMAKSUMINEN

- Etenee askeleittain
- Lapsi muokkaa kieltä itsenäisesti ja soveltaa oppimiaan taivutusmuotoja
- 2 v. puhe preesensissä
- 3 v. adjektiivit mukaan
- 4 v. sijaintia ja paikkaa osoittavia määreitä
- 5 v. hallitsee taivutusmuodot, vertailun

NARRATIIVISET TAIDOT

- Tarinoiden kerronta alkaa 2-3 v.
- Yhteydessä lukutaidon oppimiseen
 - Tarinan rakenteen hahmottaminen, muistista palauttaminen, aikamuotojen löytäminen
- Kirjaa luettaessa ei pelkästään nimetä ja todeta vaan palautetaan mieleen lapsen omia kokemuksia ja verrataan niitä esillä oleviin

KIELEN KEHITYKSEN DIAGNOSTISET KRITERIT

- F 80 Puheen ja kielen kehityshäiriöt
- F 80.1 Puheen tuottamisen häiriö
- F 80.2 Puheen ymmärtämisen häiriö

Kielihäiriöiden syitä

- Onko kehitys poikkeavaa vai vain hidasta?
- Syitä
 - Perinnöllisyys, "kieligeniit"
 - Varhaiset hermoston kehityksen riskitekijät
 - Fonologinen työmuisti
- Ennusmerkit havaittavissa jo varhain
 - Aikuinen tiedostamattaan sopeuttaa puhetapaansa enemmän lapsen ikään kuin kielellisiin taitoihin

Instruktionaalinen kommunikaatiosuhde

- Aikuisella on mielessään, millaisen instruktio (kysymyksen, ohjeen) hän lapselle esittää ja mikä on oikea vastaus
- Lapsi sopeuttaa omaa toimintaansa aikuisen tavoitteisiin ja vaatimuksiin

Dialoginen kommunikaatiosuhde

- Aikuinen sopeuttaa omaa toimintaansa lapsen toimintaan
- Taustalla on ajatus siitä, että yksilö kehittyy suhteessa ympäristöönsä ja kehittyminen on dialogista vuoropuhelua, jossa tieto omasta itsestä ja ympäristöstä lisääntyy

Dynaaminen kommunikaatiosuhde

- Aikuisen toiminta keskittyy tavoitteeseen
- Tilanteessa jatkuva intensiivisyys
- Tilanne edellyttää aikuisen jatkuvaa arviointia siitä, kuinka suuren, lapsen vaikuttamismahdollisuuden toimintaan, tulisi kussakin tilanteessa olla
- Aikuinen antaa vihjeitä, millä tavoin ongelma tulisi ratkaista

Kollektiivinen kommunikaatiosuhde

- Ryhmällä, johon aikuinen myös kuuluu, on yhteinen tehtävä tai idea, jota yhdessä työskentellään ja sen ympärillä "jammaillaan"
- Aikuisen kommunikaatiosuhde on tasavertaista, samalla portaalla olemista
- Luodaan yhdessä ryhmän yhteistä tarinaa

Interpretatiivnen kommunikaatiosuhde

- Aikuinen toistaa oppilaan viestit sellaisena kuin oppilas ne ilmaisee
- On kyse toisen ilmaisujen tulkinnasta / tulkisuhteesta, osittain myös ilmaisujen ylitulkinnasta tai tuplaamisesta

Tavoitteena on onnellinen lapsi ja nuori...

- ...jonka kanssa kulkeva aikuinen voi olla yhden askeleen edellä hänen kehityksensä tukemisessa
- Yhteisten mielenkiinnonkohteiden löytyminen ja yhdessä toimintaan sitoutuminen auttavat lasta oppimaan